

Erken Döneminde S.T. Coleridge'in Dini ve Politik Görüşleri Arasındaki İlişki

The Correlation between Religious and Political Views in S.T. Coleridge's Early Career

Nurten BİRLİK*

Öz

S.T. Coleridge (1772-1834) hayatı boyunca politik görüşleriyle dini inançlarını bağdaştırmaya, bu iki kimliği arasında bir tutarlılık oluşturmaya çalışmıştır. Bu bağlamda onun şiirlerini ve düz yazılarını yaşamı boyunca bir uçtan diğer uca, Tevhitçilikten Triniteryanizme, doğru değişen inançları ve politik görüşlerine gönderme yapmadan okumak olanaksızdır. İlk dönem yazılarında dini konular önemli bir yer tutar, ancak politik konular çok daha önceliklidir, geç dönem yazılarında ise tanrıbilimsel konular politikanın baskın bir şekilde önüne geçecektir. Erken döneminde yayımlanan yazıları ve şiirleri genel olarak Hz. İsa'nın önemli öğretilerinin sosyal demokrasi sorununa uyarlanmış hali gibidir. Hz. İsa'ya reformcu biri gibi bakar ve İncil'i sanki politik felsefeye malzeme kaynağı imiş gibi alır. Bu çalışma Coleridge'in Lirik Baladlar'ı yazmadan önceki dönemine odaklanır ve bu erken döneminde onun yaşamında din ve politika arasındaki ilişkinin önemini düşünce yapısındaki çok yönlülüğü arkaplanında irdeler ve aslında bu dönemdeki görüşlerinin dini ideallerinin politize edilmiş bir şekli olduğu sonucuna varır.

Anahtar sözcükler: Coleridge, İngiliz Romantik Şiiri, Coleridge ve Din, Pantisokrasi, Tevhitçilik, Yazınsal Yaşamöyküsü

Abstract

S.T. Coleridge (1772-1834) tried to reconcile his political and religious views throughout his life and tried to achieve consistency between them. In such a context, it is impossible to read his poetry and prose without referring to his political and religious views which changed tremendously from one extreme pole to the other, from Unitarianism to Trinitarianism. In his early works, religious views are important but his political views are more in the foreground, in his later works religious views are attached far more importance than his political views. His prose works and poems published in his early career seem to be the adapted forms of Christ's teachings to the issue of social democracy. He takes Christ as a reformist and the Bible as a source for political philosophy. This study focuses on Coleridge's career before the Lyrical Ballads and puts under scrutiny the correlation between religion and politics in his early period against the backdrop of his versatility and reaches the conclusion that his views in this period are the politicized version of his religious ideals.

Keywords: Coleridge, English Romantic Poetry, Panstisocracy, Unitarianism, Biographia Literaria

* Doç Dr, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, nbirlik@metu.edu.tr

S.T. Coleridge'in yazın hayatında, erken ve geç dönemlerinde, her yönden birbirinden çok farklı iki duruşu vardır. Ancak her iki döneminde de onun eserlerinde dini ve politik görüşlerinin merkezde olduğunu görürüz. Diğer bir deyişle, her iki döneminde de yazdığı eserlerde politik ve dini görüşleri sentezlenmiş bir şekilde, önceleri dini görüşleri politikleşmiş sonraları da politik görüşleri dini bir nitelik kazanarak, değişik şekillerde yansır. Her iki döneminde farklı şekillerde, İncil'i kafasındaki ütöpik bir toplumun temel değerlerini belirleyen bir kaynak olarak almıştır ve bu ütopyada din ve politika iç içe girmiştir: "1790'larda, örneğin, teolojiye ve dini düşünceye genellikle daha çok pratik ahlaki konuları irdelerken başvurur. William Friend'in arkadaşı ve *Bekçi*'nin editörü, düşüncesinde politik konuların tanrıbilimsel modellerden ve yasalardan sonra gelen 1820'lerdeki Coleridge'den kesinlikle farklıdır" (Muirhead, 1992, s.16). Colmer de Coleridge'in "politik düşünceleri, felsefi ve dini görüşleriyle uyum içinde gelişmiştir," der (1972, s.249). Cooke ise onun şiirleriyle dini görüşleri arasındaki paralellığe bakarak "Coleridge'in inanç sistemi hiçbir ortodoks inanç öğretisine tam olarak uymaz ancak, diğer yandan eserlerinde asıl içerikteki dini boyutu dolaylı olarak desteklemeyen kısa bir bölüm bile yoktur," der (1979, s.176). İnsanlığın durumunun iyileştirilmesinde dini inancın önemini Tevhitçilik (*Unitarianism*) döneminde bile, yani en radikal olduğu dönemde bile, hep vurgulamıştır. Ona göre din materyalizme ve kontrolsüz ticaret ruhuna karşı dengeleyici ana unsurdur. Muirhead, Coleridge'in "yaşadığı zamanda kendi ülkesinde seküler ve materyalist eylemlere karşı bir haçlı seferine giriştiğini" belirtir (1992, s.16). Coleridge'in şiirlerini çözümlemeye onun hem politik hem de dini görüşlerini ve bu görüşlerin nasıl değişime uğradığını bilmek çok önemlidir. Din ve politika arasındaki korrelasyon kadar onu meşgul eden diğer bir konu ise, yaşadığı dönemdeki doğa kuramlarıdır: Coleridge bütün hayatı boyunca mekanik ve dinamik doğa kuramları arasındaki kutuplaşmayla meşgul olmuş, yaşamının değişik evrelerinde şöyle ya da böyle bu kutuplaşmayı değişik bağlamlarda tartışma konusu yapmıştır (Corrigan, 1982, s.123). Onun doğa ile ilgili yazdıkları da aslında kendi entelektüel yapısındaki din ve politika arasındaki karmaşık ilişkiyi başka bir boyutuyla yansıtır çünkü Coleridge'in yaşadığı dönemde mekanik doğa kuramları daha çok materyalist bir bakış açısıyla ortaya konmuşken dinamik doğa kuramlarında genellikle dini bir bakış açısının izlerini görürüz. Coleridge'in eserlerindeki doğa betimlemesi dinamik doğa kuramlarının şiirleşmiş hali gibidir.

Coleridge yaşadığı dönemde efsaneleşen çok yönlülüğünden dolayı sadece şiirde değil başka pek çok alanda da üretken olabilmıştır. Onun düz yazılarını Türkçeye çeviren Halit Çakır, Coleridge'in çok yönlülüğünü okuyucularına şöyle tanımlar:

Coleridge şaşırtıcı özellikleri olan bir deha sahibi idi: Ozan, eleştirmen, konuşmacı, fizikötesi bilgini, bilim adamı ve tanrıbilimci. Yaşadığı çağın bütün bilimlerine ilgi duyan, sınırsız okuma isteğiyle her konuya el atan üstün yetenekli bir insandı. Ruhbilim daha emeklerken insan ruhunun karmaşık bölmeleri içinde kalmış gizleri gün ışığına çıkarmaya yılmadan girişmişti. Dramatik yanılısamayı ele alırken düşleri, karabasani derinlemesine didikleyerek çözümlemeye çalışır. (1993, s.9)

Onun çok değişik alanlarda birikim sahibi olması bir bakıma o dönemde hala bilim dalları

arasındaki ayrışmanın gerçekleşmemiş olmasından kaynaklanıyordu. Bilim o dönemde bilgiye verilen genel addi. Tanrıbilim felsefeden ayrılmamıştı örneğin. Felsefe kelimenin tam anlamıyla bakıldığında şiirin alt kolu gibi anlaşılıyordu (Newlyn, 2002, s.2). Diğer yandan, onun çok yönlülüğü, eserlerinde değişik alanlara yaptığı göndermelerden dolayı, yazdıklarının anlaşılmasını oldukça zorlaştıran bir etmendir.

Yazar ve şair olarak yaşamının her evresinde Coleridge'in çok yönlülüğünü ve onun düşünce yapısında dini inancının ve politik görüşlerinin neden bu denli iç içe olduğunu anlamak için yazılarından önce yaşamöyküsüne bakmak gerekmektedir. Zira hem aldığı eğitim hem de çocukluk ve gençlik yıllarında yaşadıkları bu iki öge arasında sürekli olarak kurulacak yoğun ilişkinin zemininin hazırlanmasında çok önemli rol oynamıştır.¹ Nicholas Roe, çocukluk yıllarının daha sonraki yaşamı üzerindeki şekillendirici etkisini şöyle geneller: “Coleridge yaralı bir çocukluk süreci hakkında oluşturduğu efsaneyi, kendisindeki eksiklik, ihtiyaç ve hasta odasında bakıma muhtaç ruh hali için bir mazeret olarak kullanır,” der ve ekler: “Mahrumiyet duygusu ve kabul görme arzusu, bütün hayatı boyunca onu hem edebi hem de entelektüel girişimlerinde tetikleyen etmenlerdir ve bu etmenler onu Tevhitçilik, Pantisokrazi ve *Lirik Baladlar* gibi değişik oluşumlara ve işbirliklerine itti” (2012, s.8). Diğer bir deyişle dini inancını politik görüşleriyle sentezleme ya da örtüştürme girişimlerinde onu yönlendiren önemli unsurlardan birisi özel yaşamındaki açmazlardır. Bu durumda politize edilen dinsel görüşleri için aynı zamanda belli bir oranda “kişiselleştirilmiş” ifadesini de kullanırsak çok da yanlış bir tespit yapmış olmayız.

Coleridge çocukluk yıllarında, bütün hayatı boyunca sürdüreceği, çok yoğun bir okuma alışkanlığı geliştirdi. Mina Urgan'ın Coleridge'in okul yılları üzerine yaptığı bir yorum, Coleridge'i hem şair hem de düz yazı ustası olarak değerlendirmemizde önemlidir: “Coleridge bir öğrencinin alışlagelmiş uğraşlarından uzak kalır, tüm vaktini hayal kurmaya ve kitap okumaya verirmiş. Küçükken bile yalnız edebiyat alanında değil, felsefe ya da din bilimi üzerine eline geçen her kitabı okumuş” (1989, s. 249)². En çok da *Binbir Gece Masalları*, *Jack the Giant Killer* ve *Belisarius* gibi gerçek dışı şeylerin anlatıldığı kitapları ya da masalları okuyordu, onun okuma alışkanlığında sağlıksız bir yan olduğunu düşünen babası Coleridge'in bütün kitaplarını yaktı. Daha sonra hem komşusu hem de yaşamının sonuna kadar yakın arkadaşı olan Tom Poole, kitapların Coleridge'in çocukluktan itibaren yaşadığı “duygusal sefaletten” kurtulmak için bir kaçış olduğunu söyler (akt. Roe, 2012, s.9). Çocukluğu ile ilgili bu detayları göz önüne aldığımızda, Holmes'un şu tespitine hak veririz: İmgelem dünyasının yalnızlığı, saplantılı bir şekilde okuma alışkanlığı, rüyalardan fazlasıyla esinlenen iç dünyası, korkuları ve kendine dair kuşkuları bu yıllarında oluşmuştur (1989, s. 20).

Coleridge, Ekim 1781'de babasını kaybetti. Bu durum yaşamının akışını büyük oranda değiştirdiği için aslında çocukluğunun aniden sona ermesi anlamına da gelmekteydi. Bundan bir yıl sonra da, yedi yüz öğrenciden neredeyse yarısı Coleridge gibi din adamı çocuğu olan Londra'daki Christ's Hospital School'a yollandı. Sınıf arkadaşları da onu, arkadaşsız “zavallı bir çocuk” olarak tanımlar (Roe, 2012, s.9). Günlüklerinde kendini betimlediği sayfalarda, babasının ölümüyle,

1 Coleridge'in biyografisi ile ilgili bilgilerde tutarlılığı sağlamak için, Valerie Purton'un (*A Coleridge Chronology*. Houndsmills, Hampshire: Macmillan, 1993) ve Richard Holmes'un (*Coleridge*. Oxford: Oxford UP, 1982, ve *Coleridge Early Visions*. Harmondsworth, Middlesex: Penguin, 1989) bu konudaki çalışmaları kaynak olarak alınmıştır.

2 Bu konuda mektuplarında Coleridge şöyle der: “diğer erkek çocuklarının ilgi duyduğu konulardan keyif almıyordum ve sürekli olarak okuyordum” (*CL I*, 1956-1971, s.347).

duygusal olarak olgunlaşmadan “sürgüne” gönderilen oldukça hayalperest bir çocuk tablosu çizer ve kendini doğadan ve aile sevgisinden uzak, entelektüel olarak parlak ve ahlaki olarak tutarlı olmayan sıradışı bir çocuk olarak görür (Holmes, 1989, s.1). Daha sonraki yıllarda Godwin'e diğer çocukların kendisine “acımasızca davrandıklarını,” sık sık “güneşli bir yere çekilip, gözlerini kapatıp kendini evde hayal ettiğini” söyler (akt. Holmes, 1989, s.25). Çocukluğu ile ilgili izlenimlerini yirmibeş yaşındayken kardeşi George'a yazdığı bir şiirde şöyle aktarır:

Işığa doğduğum yerden Ben,
Çok erken koparıldım, ruhum daha ilk evcil sevgilere
Doyasıya kanamadan ve bütün hayatımca
Öylesine başlayıveren arkadaşlıkların peşinden giderek.³ (PW, 1980,
s.171)⁴

Christ's Hospital'ın kısıtlayıcı ortamında derin bir yalnızlık ve mutsuzluk duygusuyla baş etmek zorunda kaldı (Roe, 2012, p.16). Bu okula gittikten sonra, babasından yıllar sonra ölen annesiyle ve kardeşleriyle ilişkilerini bilinmeyen nedenlerle büyük oranda kesmişti. Ottery'deki ailesini yedi yıl ziyaret etmedi (Roe, 2012, s.15). *Yaşamöyküsü*'ndeki diğer detaylardan bu durumun onu çok üzdüğünü gözlemleriz. Yıllar sonra 1801 yılında arkadaşı Tom Poole'a “ailesiyle ilgili acı dolu anılardan başka çocukluğuna dair bir şey hatırlamadığını” söyler (akt. Purton, 1993, s.53). Coleridge annesinin beklentilerine cevap veremediği için ona hayal kırıklığı yaşattığının farkındaydı, kardeşleriyle kıyaslandığında oldukça başarısız bir görüntü sergilemekteydi. Daha sonraki yıllarda hep “annesinin yerini dolduracak figürler” aradığını itiraf eder, on altı yaşındayken Bayan Evans için “o bana bir anneye sahip olmanın nasıl bir şey olduğunu öğretti,” der, benzer şeyleri daha sonra Tom Poole'un annesi için de ifade eder (akt. Holmes, 1989, s.9). Mektuplarında annesi için kullandığı tek olumlu ifade onun aile bütçesi ile ilgili konularda “hayranlık uyandıracak kadar” iyi olduğudur (CL I 1956-1971, s.348). Onun dışında annesinden pek olumlu bahsetmez. Holmes, Coleridge'in annesiyle olan ilişkisinin, şiirlerinde sürekli görülen, eve dönmeye çalışan kayıp ya da rededilmiş, “ev duygusunu” yeniden kurmaya çalışan çocuk tiplemesi olarak yansıdığını söyler (1989, s.10). Bu çocuk tiplemesi özellikle “Üzüntü: Bir Od” başlıklı şiirinin sonunda net bir şekilde karşımıza çıkar. Coleridge'in yaşlılarıyla karşılaştırıldığında, okumaya bunca zaman ve enerji ayırmasının nedeni, yukarıda sözü edilen nedenlerle, sorunlardan ve yalnızlıktan kaçma dürtüsünün dışı vurumu olarak alınabilir.

Christ's Hospital'in eğitim düzeyi oldukça yüksekti. Coleridge, bu okulun yöneticisi olan Rahip James Bowyer tarafından edebiyat okumak için teşvik edildi ve bu alışkanlığı daha sonra da yoğun bir şekilde devam etti. Bowyer, disiplin konularında taviz vermeyen geleneksel bir eğitimciydi ancak klasik şiir konusunda Coleridge'i ciddi anlamda yönlendiren ilk kişiydi. Coleridge *Yazımsal Yaşamöyküsü*'nde Bowyer'i şöyle anlatır:

3 Me from the spot where first I sprang to light
Too soon transplanted, ere my soul had fix'd
Its first domestic loves; and hence through life
Chasing chance-started friendships. (PW, 1980, s 171)

4 Aksi belirtilmediği sürece bu makaledeki bütün şiir çevirileri yazara aittir

Okulda (The Christ's Hospital), kolay ele geçmez bir şans olarak çok duyan olduğu kadar çok da sert olan bir öğretmenim vardı. Daha baştan bende, Demosthenes'i, Cicero'ya, Homeros ile Theocritus'u Vergilius'a, Vergilius'u Ovidius'a yeğleyen bir yazın tadının oluşmasını sağladı. Lucretius, Terentius ve hepsinden de önce Catullus'un yalın ve süssüz şiirlerini, yalnız şu gümüş ve tunç çağları Romalı ozanlarinkilerde değil, Augustus dönemindekilerle de karşılaştırmaya, yalın duyu ve evrensel mantık düzeyinde birincilerin düşünce ve söyleyimlerinin gerçekliği ve yerliliği bakımından üstünlüklerini görmeye ve buna arka çıkmaya beni alıştırdı. Eski Yunan tragedya ozanlarını incelerken bizden Shakespeare ile Milton'ı ders olarak okumamızı isterdi; bunlarsa, onun çetin eleştirilerinden sıyrılmak için, hazırlanmasına çok zaman ayırdığımız ve güçlüklerine katlandığımız derslerdi. (*Denemeler*; 1993, s.19)

Boş zamanlarında sadece klasikleri değil aynı zamanda Milton ve Shakespeare gibi önemli İngiliz yazarlarını da okudu. Görünen odur ki metafiziğe duyduğu ilgi de bu zamanlara denk gelir. Burada geçirdiği sekiz yıl boyunca yoğun bir şekilde mantık, metafizik ve edebiyat metinlerine ilgi duymakla beraber okumaları daha çok üçüncü yüzyıl Yeni-Platoncuları üzerine yoğunlaştı. 1789 yılında Coleridge'e, sınıf arkadaşı Thomas Middleton tarafından erken dönem şiirlerinde öyküneceği William Bowles'un *Sonnets* (Soneler) başlıklı şiir kitabı hediye edilmiştir (Purton, 1993, s.8). Wordsworth ile karşılaşmasına kadar şiirlerinde yalın bir biçim ile "insanca, doğal ve gerçek" olanı yansıtan Bowles'un etkisinde kalmıştır: "Ne kitabı ne de kaba olan yalın dili ile" Bowles'in şiirlerinin kendisini metafizik konulardan ve Klasik felsefeden uzaklaştırıp "yaşayan dünyaya" getirdiğini belirtir (akt. Holmes, 1989, s.35). Yine bu okulda Voltaire'in *Dictionnaire Philosophique*'ini okuyarak özgür düşünceyi keşfetmiştir (Willey, 1972, s.223). Bu okulda uzun yıllar görüşeceği arkadaşlar edinir: Charles Lamb, George Dyer, Thomas Middleton, Robert Allen ve John Gutch. Daha Christ's Hospital'de iken Coleridge, Tevhitçi fikirlerden etkilenmeye, dinsel, bilimsel ve politik alandaki kurulu düzen karşıtı akımları takip etmeye başladı. Diğer bir deyişle, "[o]kul duvarları ötesinde gelişen, Fransa'daki politik ve dinsel düzeni sarsan tarihsel olayların bilincindeydi" (Roe, 2012, s.17). Bu dönemde yazdığı "Ode on the Destruction of Bastille" (Bastille'in Yıkılışı Üzerine Bir Od) başlıklı şiiri bize Coleridge'in okul dışında olup bitenlere edebi boyutta tepkisini gösterir.

Coleridge on dokuz yaşındayken 16 Eylül 1791'de Jesus College, Cambridge'e gider. Bu tercihle aslında yaşamını okul müdürü veya din adamı olarak geçireceğinin sinyalini vermekteydi. Ancak, bu amaca pek de uygun olmayan bir şekilde, Coleridge'in sınırlandırmaz abartılı tavırları vardı. Jesus College bu yıllarda sol görüşlü fikirlerin hüküm sürdüğü bir yerd (Willey, 1972, s.223). Kurumsal Kiliseye karşı olanların, siyasi ve düşünce özgürlüğünü ve parlamento reformunu destekleyenlerin sayıca fazla olduğu bir kurumdu (Roe, 2012, s.19). Cambridge'deki eğitimi sırasında içinden geldiği dini yapıyı reddederek, William Frend'in etkisiyle politikaya ilgi duymaya, çağın en ilerici mezheplerinden Tevhitçiliğe (*Unitarianism*) inanmaya başladı. Gilbert Wakefield ve kendi kuşağındaki radikal vaizlerin, öğretim üyelerinin ve edebiyatçı entelektüellerin bir temsilcisi olan matematikçi William Frend (1757-1841), o dönemde Tevhitçi düşünceyi temsil ediyordu. Frend ayrıca Fransız Devrimi'nin ideallerini savunan İngiliz Jakobenlerindendi. Bu gruba dâhil edilen

diğer kişiler ilginç bir şekilde ya Richard Price gibi Tevhitçi ya da William Godwin ve Thelwall gibi ateist olan düşünürlerdi. Tevhitçi olmak da, Fransız Devrimi'ne sempatiyle bakmayı, aristokrasiye ve Kurumsal Kiliseye düşman olmayı gerektiriyordu (Willey, 1972, s.223). Tevhitçilik, "Kilisenin rolünü ikinci plana itiyordu ve Hz. İsa'nın Yusuf'un biyolojik oğlu olduğunu" savunuyordu. Üç Birlik (*Trinity*) öğretisini ise İncil'in Helenleştirilmiş şekli olarak alıyordu (Birlik & Yakut, 2012, s.281). İncil'in rasyonel bir yorumunu gerçekleştirip Hristiyanlıktaki bazı doktrinlerin (bakire doğum, ilk günah vs) yanlışlığını kanıtlamaya çalışıyordu. Coleridge, bu düşüncelerin etkisiyle bu dönemde dinde akla yer verilmesi gerektiğini savundu. Özgür toplumsal davranışı savunan dini bir düşünce şekli olarak tanımlanabilecek olan Tevhitçiliğe duyduğu ilgi onun daha sonraki entelektüel gelişimini çok etkileyecektir. Politik yanı da olan bu dini grubun sorgulayıcı tavrı sayesinde İncil'e farklı gözlerle bakmıştır. Bu bağlamda diğerlerinin durumunda olduğu gibi, Coleridge için de Tevhitçilik on sekizinci yüzyıldan devraldıkları felsefi, dini ve politik mirası yeniden yorumlama girişimidir (Colmer, 1972, s.245). Tevhitçilik üzerine bir broşür yazdığı için, Frend'in Üniversite Senatosu tarafından dinsizlikle yargılandığı sırada, Coleridge *Peace and Union* (Barış ve Birlik) başlıklı çalışmasında Frend'i desteklediği için ceza almaktan kıl payı kurtuldu (Purton, 1993, s.12).

Willey, bu dönemde Coleridge üzerinde en etkili olan felsefecinin Frend olduğunu savunur (1972, s.225). Frend, sadece Anglikan Kilisesi'nin doktrinlerini değil aynı zamanda Britanya'nın Fransa'ya savaş ilan etmesini de sert bir şekilde eleştiriyordu. Bu dönemde iş başında olan Başbakan Pitt'in politikalarını hedef alıyordu. Deist⁵ ve Cumhuriyetçi bir ruha sahip olan Frend'in yazıları "kendi Hristiyan inançlarını sorgulayan ve Fransız Devrimi'nin eşitlikçi fikirlerine derin bir hayranlık duyan Coleridge gibi üniversite öğrencilerine özellikle hitap etmekteydi" (Holmes, 1989, s.47). Roe'ya göre Coleridge'in kendini Frend'e yakın hissetmesinin siyasi olduğu kadar kişisel nedenleri de vardır: "Frend, Coleridge'in kendisinde gördüğü pek çok kişilik özelliğini temsil ediyordu; yerinden koparılmış, uzaklaştırılmış, dışlanmış, gibi" (2012, s.19). Bir anlamda Frend'in kişiliğinde kendisini gördüğü için siyasi görüşlerine de kendini yakın hissetmesi doğal gibi görünmektedir. Bu ilgi sayesinde, Tevhitçiliğin politik alandaki yansımaları olan David Hartley'nin ve modern Tevhitçiliğin kurucusu olarak kabul edilen Joseph Priestley'nin gerekircilik (*necessitarianism*) felsefesine ve daha sonra da Alman düşünürlerine ilgi duymuştur. Bu iki düşünürün felsefesinde bilimselliğin ve dinin sentezini bulan Coleridge onlara tapınma (*hero worship*) derecesinde hayrandı (Willey, 1972, s.225). Cambridge'de olduğu yıllarda, Edmund Burke'un *Reflections on the Revolution in France* (Fransız Devrimi Üzerine Düşünceler) başlıklı oldukça muhafazakâr olan kitabını, Tom Paine'in Burke'un kitabına olan cevabını, *The Rights of Man*'ini (İnsan Hakları) okudu. Anarşist felsefeci William Godwin'in eşitlikçi bir toplumu hedefleyen *An Enquiry Concerning Political Justice*'ını (Politik Adalet Üzerine Sorgulama) okudu. Hartley'nin etkisi daha sonra yerini Priestley ve Berkeley gibi daha dindar olan düşünürlerin etkisine bırakacaktır. Coleridge'in ampirizm ile ilişkisi üzerine Hedley şöyle der: "Paley aracılığıyla öğrendiği Locke geleneği, Coleridge'in Jesus College'da olduğu yıllarda entelektüel gelişiminde şekillendirici bir etkiye sahiptir ve Coleridge'in olgunluk yıllarındaki felsefesinde de önemli ve kendini tekrarlayan bir hedef tahtası olmuştur" (2004, s.1). Onun entelektüel parametreleri sanılanın aksine daha çok tanrıbilimsel olmuştur çünkü onun entelektüel altyapısındaki asıl Aydınlanma etkisi Hume ve Gibbon gibi dini küçümseyen düşünürlerden daha çok Priestley ve Paley gibi Hristiyan tanrıbilimcileri aracılığıyla gelişmiştir (Hedley, 2004, s.6).

5 Tanrı'nın evreni yaratıp doğal yasalara terk ettiğine ve artık yarattıklarıyla ilgilenmediğine inanan kimse

Coleridge 1793 yazında Oxford'a gitti ve orada, kendisi gibi radikal bir liberal olan ve hayatının uzun bir bölümünde bağıni koparmayacağı Robert Southey ile tanıştı. Her ikisi de yaşadıkları dönemde çok popüler olan ve Fransız Devrimi ile iyice yaygınlaşan özgürlük, eşitlik ve kardeşlik fikirleriyle doluydu. Devrimci ruhun etkisiyle Coleridge ve Southey, Pantisokrası olarak adlandırdıkları ütöpik bir maceraya giriştiler. Coleridge bu dönemde anarşist felsefeci William Godwin'in takipçisidir. Onun *Politik Adalet* (Political Justice) başlıklı kitabındaki özgürlükçü ve eşitlikçi fikirlerin savunucusudur. Bir mektubunda "Godwin'de iyi olan ne varsa Pantisokrasinin kitabına dâhil edeceğini" yazmıştır (CL I, 1956-1971, s.115). Ancak Godwin'in onun üzerindeki bu etkisi fazla sürmez. Bir sonraki yıl, 1796'da Godwin'i ateizminden dolayı sert bir şekilde eleştirir. Amerika'da Susquehanna Nehri kıyısında kendi koyacakları eşitlikçi kurallara göre yaşayan ve içinde yaşadıkları toplumun hastalıklarından arınmış, dostluk ve mutlak eşitlik üzerine kurulu ütöpik bir topluluk kurma fikriyle yola çıktılar. Köleliğe yer olmayan Pantisokraside herkes eşit olarak çalışacağı için özel mülkiyete de yer yoktu. Maddi kaynaklardan herkesin eşitçe yararlanabileceği bu düzende özel mülkiyet yasak olacaktı. Bu dönemde Thelwall'e yazdığı bir mektupta, özel mülkiyet "kuşkusuz bütün kötülüğün kaynağıdır" der ve Pantisokrasinin mülk edinme dürtüsünün önüne geçerek bütün üyeleri faziletli kılacağını savunur (CL I, 1956-1971, s.214). Doğanın ritmine uygun bir yaşam sürecekleri bu ütöpik toplulukta, sadece insanlar değil hayvanlar da saygı görecekti. Bütün üyelerin doğanın çocuğu olarak yaşayacağı bu düzende herkes eski kokuşmuşluklardan uzakta, kendini doğanın eğitici gücüne teslim edecekti (CL I, 1956-1971, ss.119,154). Pantisokrası, Rousseau ve Hz İsa'nın öğretilerinin uygulamada harmanlanması gibi değerlendirilebilir. Coleridge'in yakın arkadaşı Tom Poole bu plan için şöyle der: "Eğer amaçlarını gerçekleştirebilirlerse... mantık çağını gerçekleştirecekler" (akt. Wordsworth, 1991, s.1). Burada bir noktayı vurgulamakta fayda var, özgürlüğünü yeni kazanmış Amerikan kolonilerine yerleşip, özgürlükçü kurallar üzerine kurulu ütöpik topluluklar oluşturmak sadece Coleridge ve Southey'ye ait bir proje değildir. Hem Britanya hem de kıta Avrupasında benzer idealleri gerçekleştirmek üzere yola çıkan pek çok grup vardı (Mazzeo, 2012, s. 93).

Doğanın ritmiyle uyumlu olarak kuracakları bu ütöpik yaşamda her erkeğin sorumlulukları paylaşmak üzere evlenmesi gerektiği için, Coleridge de Southey'nin nişanlısının kız kardeşi Sara Fricker ile onu çok da tanımadan ciddi bir ilişkiye başladı (Purton, 1993, s.16-17). Sayılarını Hz İsa'nın havarilerinin sayısı olan on ikiye tamamlamak için aynı şekilde düşünen başkalarıyla bağlantıya geçtiler, deniz yolculuğu ve gidecekleri yerdeki toprak fiyatları hakkında bilgi edinmeye çalıştılar. Coleridge ve Southey, Pantisokrasiyi hayata geçirebilmek için Bristol'de para karşılığı halka açık söylevler verdi. Coleridge daha çok politik ve dini içerikli söylevler verirken Southey tarihsel konulara değindi (Kitson, 2012, s.128). Coleridge, Kurumsal Kilise karşıtı gruplarca kapalı alanlarda dersler vermek üzere davet edildi ve ölüm tehdidi alana kadar bu derslerine devam etti (Purton, 1993, s.19). Bristol'de verdiği bu derslerini yayımladığı broşürlerini, günün politik olaylarını kültürel olaylarla harmanladığı düz yazılarını ve konuşmaları *Lectures 1795: On Politics and Religion* (Politika ve Din Üzerine Dersler, 1975) başlığı altında topladı.⁶ Bu derslerden altı tanesi, "Lectures on Revealed Religion, Its Corruptions and Its Political Views" (Vahiysel Din, Vahiysel Dinin Bozulmuşluğu ve Politik Yönleri Üzerine Dersler) başlığı altında kurumsal dini Tevhitçi bir bakış açısıyla eleştiren konuşmaları, bir tanesi de köle ticareti ["On Slave Trade" (Köle Ticareti Üzerine)] üzerineydi. Kiliseyi, hükümete verdiği destekten dolayı Hristiyanlık karşıtı olmakla suçlar (Kitson, 2012, s.130).

6 Daha sonra bunları *Conciones ad Populum: or Addresses to the People* başlıklı düzyazı kitabında ve *Poems on Various Subjects* (Değişik Konular Üzerine Şiirler) başlıklı şiir derlemesinde toplamıştır.

Bu söylevlerde ayrıca, radikaller üzerine hükümetin uyguladığı baskı, radikallere karşı hükümetin casusları seferber etmesi ve hükümetin Fransa politikası gibi konuları işlemiştir ve hükümetin bu uygulamalarının milli psikolojiyi “zehirlediği ve bozduğu” üzerinde durmuştur (Kitson, 2012, s.130). “Köle Ticareti Üzerine” başlıklı konuşmasında Fransa’ya karşı Britanya’nın sürdürdüğü savaşı ve bu savaşta fakirlerin rolünü ironik bir şekilde şöyle eleştirir: “İhtiyaçları ne olursa olsun fakirlere acımaya gerek yok: ne de olsa işsiz kaldıklarında, Kral’ın onlara ihtiyacı var!- Yurt dışındaki mezbahalara gönderilebilirler, eğer memleketteki bir hapishaneden kaçmak isterlerse!- Aptallar! Ceza almadan altı kuruş karşılığında adam öldürmek için” (*Lectures*,1971, s.70). Bu konuşmalarında Afrikalılara karşı toplumda oluşmuş önyargıları eleştirerek, onların barbar ve geri kalmış değil, Pantisokrasiyi benzeyen pastoral bir sadelik içinde yaşadıklarını savunur. Afrikalı köleleri ve onların içinden geldiği kültürü kendi toplumundaki materyalizmi eleştirmek için kullanır. İlk gençlik yıllarında verdiği bu söylevlerde bile politik görüşlerinin güçlü dini mesajları vardır ve ahlaki bir devrim olmadan politik eylemin olamayacağını savunur. Bu söylevleri torunu E.H. Coleridge tarafından kayda geçirilmiş halleriyle ilk kez 1971’de basılmıştır.

Bu konuşmalarında dinleyenlerde sadece politik konularda değil ahlaki konularda da farkındalık yaratmaya çalıştı (Kitson, 2012, s.131). Temel insan haklarını bireylerin görevleriyle birlikte ele alması “onun politik duruşunun Hristiyanlık ile iç içe olduğunun” bir göstergesidir. “Bu konuşmaları Coleridge’in politikayla uğraşan Tevhitçi bir Hristiyan olarak dini duruşunun ifadesidir” (Kitson, 2012, s.132). Gregory, Pantisokrasî projesi dâhilinde verdiği bu derslerde Coleridge’in utopik fikirlerinin dayandığı temel, özel mülkiyetin köktenci bir eleştirisidir, der (2002, s.194). Holmes’e göre ise, bu derslerde, radikallerin tanrıtanımazlığını, mekanik mantık yürütmelerini eleştirmekte, düşüncelerini Hz. İsa’nın öğretilerine dayandırarak özel mülkiyete karşı çıkmakta, ticarete dayalı imparatorluğa karşı sert bir duruş sergilemekteydi (1982, s. 6). Burada bir noktanın altını çizmek Coleridge’i anlamamız açısından faydalı olabilir: Bristol’de verdiği dersleri ve bu derslerde savunduğu devrimci düzeni Godwin ve Paine’in tanrıtanımazlığından ayırmak için dinleyicilerine “Hz. İsa’nın Sistemi” (*the system of Jesus*) olarak tanımlamıştır (Colmer,1972, s.245). Yine bu dönemde ateizmi savunan John Thelwall’e yazdığı mektuplardan birinde Hristiyanlığı “Demokratlar için bir din” olarak tanımlar ve Hristiyanlıktaki, “çok açık bir şekilde vurgulanan insan haklarına, bireylerin Aklını kullanma hakkına, herkesin doğanın nimetlerinden eşit bir şekilde yararlanma hakkına” değinir (*CL I*, 1956-1971, s.282). Kulağa çok eşitlikçi gelen bu fikirlerin satır aralarında muhafazakârlık yıllarında temel aldığı ana düşüncelerden birinin olgunlaşmamış hali görülür. Daha sonraki yıllarda *On the Constitution of the Church and State* (Kilisenin ve Devletin Yapısı Üzerine) başlıklı eserinde kendini bu fikri geliştirmeye adayacaktır: Alt tabakadan olanların, radikal ve reformist fikirlere dolaysız bir şekilde empoze edilmesinin çok tehlikeli sonuçlara yol açabileceğini savunur. Aynı şekilde, 1795 ve 1805 yılları arasında onun politik ve dini görüşleri keskin bir şekilde değişmesine rağmen, bazı fikirleri değişmedi: ilkelerin önemi, politik eylemin şekillenmesinde Hristiyan dininin oynadığı kritik rol ve politik kurumlarda, halka temel politik ilkeleri aktarma sürecinde, elit ve felsefeci reformistlerin oynadığı rolün hayati önemi gibi (Kitson, 2012, s.132).

Southey kısa bir süre sonra Pantisokrasî planından vazgeçti. Her ne kadar Pantisokrat bir topluluk kurmasalar da bu girişimin sonuçları Coleridge’i hayatı boyunca hem olumlu hem de olumsuz bir şekilde etkileyecekti. Yaşamının bu döneminde dine ve felsefeye daha bir yoğunlaştığını görürüz. Coleridge, Bristol’de verdiği derslerin içeriğini genişletmeyi amaçlayan haftalık bir dergi çıkarmayı denedi. 1 Mart 1796’dan itibaren çok kısa süre (13 Mayıs 1796’ya kadar) çıkarabildiği *The Watchman*

(Bekçi) başlıklı bu dergide, Pantisokratik ideallerini anlatmaya devam etti ama bu sefer daha gerçekçi bir boyutta düşünüyordu. Bu derginin alt başlıkları “Bilim, Özgürlük ve Hz. İsa Aracılığıyla Ulaşılan Gerçeklik”tir. Bu derginin çıkarılması sırasında kendisine düstur edindiği ifade ise Aziz John’un Üncü Şerif’inden bir alıntıdır: “Herkesin Gerçeği bilmesi; /Ve Gerçeğin bizi Özgürleştirmesi” (That All may know the TRUTH;/And that the TRUTH may make us FREE !!) (*The Watchman*, 1970, s.3). Bu dergide Coleridge, Kooy’un ifadesiyle, politik teoloji umudunu anlatmaya devam etti. Politik teoloji, kurumsallaşmış gücün reddi ve *kenosis* yani, Hz. İsa örneğinde olduğu gibi bireyin bütün dünyevi beklentilerden arınması kavramı üzerine kurulmuş bir düşünce şekliydi (Kooy, 2012, s.150). *Kenosisin* şaşırtıcı politik sonuçları olabileceğini ve toplumun genel iyiliği için önemini savunur. Bu yazılarında ele aldığı konuları özetlersek, bunlar genel olarak parlamento reformu, köleliğin yasaklanması, sansür ve vatandaşlık hakları üzerinedir.

Pantisokratik ideallerini Amerika’da kuracağı ütöpik bir toplulukta gerçekleştirmek yerine, İngiltere’de bu idealler üzerine kurulu bir yönetim şekli hayal etmeye başladı. Sara ile evlendikten sonra Nether-Stowey’de küçük bir kulübede bu ideallerini uygulamaya geçirmeye çalıştı. Felsefi derin düşünmeye izin veren, mevsimlerin akışıyla uyumlu ve köy yaşamı içinde kendi kendine yetebildiği bir yaşam şekli kurmaya çalıştı. “Huzurlu Bir Yerden Ayrılmış Üzerine Düşünceler” (Reflections on Having Left a Place of Retirement) başlıklı şiirde Nether-Stowey’deki bu küçük kulübesini ve civarını “İNZİVA VADİSİ”ne (The VALLEY of SECLUSION!)⁷ benzetir, bu yer kutsanmış gibidir ve ona kendini kutsanmış hissettirir. Şiirde deneyimlediği temaşa sürecinde:

Küçük kulübesi ile ilgili huzur dolu anılarını anımsar ve aynı zamanda herkesin böyle bir huzuru yaşayabileceği eşitlikçi bir dünya diler. Daha sonra vadiyi, kulübeyi ve dağı sıradan anlamlarıyla algıladığı sıradan dünyaya geri döner. Bu sıradan dünyada daha önce deneyimlediği dakikalar anlamsızlaşır ve yüceyi deneyimlemesi, temaşa vadisinin sosyal kaygılar uğruna terk edilmesiyle biter. Yeryüzü cennetini “Bilim, Özgürlük ve İsa’daki Gerçek” (62)⁸ uğruna verilen kansız bir savaş için terk eder. Bu dizeler Coleridge ile ilgili iki önemli gerçeğin altını çizer: bu ifadeyle Coleridge bilimi, özgürlüğü (mekanik bakış açısının vazgeçilmez öğeleri) ve İsa’da bulunabilecek gerçeği bir araya getirir. Ayrıca “Gerçek” (Truth) sözcüğü büyük harfle yazıldığı için burada sözü edilen sıradan gerçeklik değil tinsel gerçekliktir. Bu sözcüklerin bir aradığı aynı zamanda Coleridge’in kişiliğindeki uzlaşmaz gibi görünen bazen de birbiriyle çelişen öğelere de işaret eder. Tanrı’nın yansıdığı doğada kalmak ile acı çeken insanlığa yardım etme arzusu arasında kalmıştır. Bu yüzden şiir o dönemdeki politik duruşunun da bir ifadesidir. (Birlik, 2011, s.139)

Buradaki zamanını bahçesinde çalıştığı ve entelektüel etkinlikler yaptığı süreler olmak üzere ikiye ayırır. Nether-Stowey’deki evlerinin bahçesi orta sınıftan bir çiftçi olan ve Coleridge’in eskiden

7 Bu makalede Coleridge’in şiirlerinden yapılan alıntılar için aksi belirtilmediği sürece, *Coleridge’s Poetry and Prose A Norton Critical Edition*. Eds. N. Halmi, P. Magnuson and R. Modiano. New York: Norton, 2004, kaynak olarak alınmıştır.

8 Of Science, Freedom, and the Truth in CHRIST. (62)

beri tanıyıp sorunlarını paylaştığı Thomas Poole'un bahçesi ile bitişikti. Tarımla uğraşan bu arkadaşı ona bahçenin zorluklarıyla başa çıkabilmeyi öğretti. Bu yaşam şekli aslında manastırda gerçekleşen, sıkı çalışmayla eşgüdümlü giden tinsel ve felsefi içe dönüşü mümkün kılan "inziva" fikrine çok yakındı. Özyaşamöyküsüyle ilgili şiirlerini işte böyle bir ortamda yazmıştır, der Holmes ve ekler, "bahçesini kazması hem görünen anlamıyla hem de mecazi anlamıyla iki boyutludur" (1989, s.135). Ancak bu yaşam şekli Sara'yı pek de mutlu etmiyordu. Bu konudaki farklı duygu ve düşünceleri takip eden yıllarda pek çok konuda yaşayacakları zıtlıkları haber verir gibidir. Daha sonra *Bekçi*'nin değişik sayılarında değineceği üzere, Coleridge'in kadınların konumu hakkındaki düşüncelerinde Mary Wollstonecraft'tan etkilendiğini görürüz. (Ancak toplumsal cinsiyet konularındaki düşünceleri diğer politik görüşleriyle karşılaştırıldığında yine de daha az ilerici idi.) Özellikle bu derginin üçüncü sayısında vurguladığı gibi, kadınları olabildiğince kendine eşit ve özgür bir konuma koyarken eşi Sara'nın bu konuda oldukça geleneksel düşüncelere sahip olduğunu görürüz. Bu fikir ayrılığı Coleridge'in olgunluk yıllarında başka bir kadına, Sara Hutchinson'a yönelmesine neden olacaktır ve bu aşk onun ömür boyu imgelem dünyasını meşgul edecektir.

Pantisokrazi fikrinde çok belirgin olan arkadaşlığın ve dostluğun önemini Coleridge'in yaşamında hep koruduğunu görürüz. Roe, Pantisokrazi fikri onun özel yaşamındaki sevgi arayışının bir yansımasıdır, der (2012, s.21). Armstrong, *Romantic Organicism* (Romantik Örgencilik) başlıklı kitabında Coleridge'in yaşamında arkadaşlığın çok önemli olduğunu onun yaşamöyküsünü mercek altına alarak gösterir. Coleridge'in Southey, Charles Lamb, Thomas Poole, Dorothy ve William Wordsworth ve Gillman ailesi ile olan dostluklarının Pantisokraside kurmak istediği değerlerin bir yansıması olduğunu belirtir (2003, ss.81-90). Lucy Newlyn onun arkadaşlık kavramının okuyucularıyla olan ilişkisini de şekillendirdiğini belirtir: "Arkadaşlık onun için, yazarla okuyucularını bir araya getiren hörmenotik bir girişimde düzenleyici ilkeydi" (2002, s.6). Yaşamının her evresinde Pantisokrasidekine benzer bir arkadaş çevresi oluşturmaya çalıştı, "birleştirici bir ilke olarak arkadaşlığa yaptığı yatırım" insan ilişkilerinin "sınırlılığını" daha net gördüğü ilerleyen yıllarında daha da artmıştır (Newlyn, 2002, s.13). Cooke da arkadaşlığın sadece Pantisokrazi projesinde değil hayatı boyunca gerçekleştirmeye çalıştığı bütün projelerinde amaç olduğunu söyler ve başka bir detayın daha altını çizer: arkadaşlıklarında, Coleridge kendi ailesiyle olan yetersiz bağlarını telafi etmeye çalışır ve aile bağlarına benzer bağlar yaratmaya çalışır (1979, s.15). Cooke'un bu tespiti, daha önce Coleridge'in aile ilişkileri konusunda söylenenlerle örtüşür niteliktedir. Pantisokraside hayal ettiği ilişki türü, ailesinde bulamadığı ancak hep hayal ettiği türden bir ilişkidir.

Bu dönem yazdığı politik-dinsel şiirlerinden bazılarına bakmak onun bu düşüncelerini nasıl şiirleştirdiği konusunda aydınlatıcı olabilir. Erken dönem şiirlerinden olan "The Visions of the Maid of Orleans"da (Orleans'lı Kızın Öngörülleri) Coleridge, Orleans'lı bir kızın zor koşullar altında diğer insanlara karşı verdiği savaşı ve cesaretini dinsel çağrışımları ile harmanlayarak anlatır. Onun iyiliği kendi iradesinden öte, Tanrı öyle istediği için mümkün olmuştur. Şiirde kendini insanlığın durumunu iyileştirmeye adanmış bu kız "etkisi altına alan" "güçlü bir el"den söz edilir. Bu kız insanlığın iyiliği için bir şey yapabilecektir çünkü Tanrı'nın seçilmiş kullarından biridir. Tanrı⁹ tarafından insana sunulan özgürlük kavramından bahsedilir:

9 "Haşmetli Baba" (Great Father) ya da "tek Kral," "Hükümran Kral" (King Omnipotent)

...Küçüklüğünden beri,
 Eskimiş düşüncelerin anası, Bilgelikle,
 Ruhü hep iç içeydi; hemen ayırt ederdi
 İyiyi ve kötüyü, insan biliminde
 Eğitilmemişti: aşağı tabakaya doğduğu için (13-17)¹⁰

Politik-dinsel görüşlerinin bir sentezini şiirleştiren bugün de okuduğumuz söyleşi şiirlerinden biri de “Dinsel Düşünceler”dir (Religious Musings,1794). Coleridge’in şiirin başında “Argument” (Tartışma) alt başlığında verdiği izlençe şöyledir: “Giriş. Hz. İsa’nın Kişiliği. Hz. İsa’nın Çarmıhtaki Duası. Onun öğretilerinin bireyin aklı üzerindeki etkisi. Seçilmiş’in kişiliği. Hükümet ve mal varlığının kullanımı ve kaynağı. Toplumun şimdiki durumu. Fransız Devrimi. Milenyum. Evrensel kurtuluş. Sonuç” (2004, s.21). Bu şiirde konuşma diline yakın bir üslupla, yalın sözcükler kullanarak okuyucularını kafasında tasarladığı ütopyik bir toplum fikrine ikna etmeye çalışır. Cooke, “Dinsel Düşünceler”i estetik nedenlerden öte Coleridge’in politik ve dinsel düşünceleri hakkında bilgi verdiği için önemli bulur (1979, s.68). Bostetter ise bu şiir için, Coleridge’in on sekizinci yüzyıl felsefesiyle Hristiyanlığı, dini ve devrimi uzlaştırmaya çalıştığı en iddialı eseridir, der (1974, s.94).

Diğer söyleşi şiirlerinde olduğu gibi, “Dinsel Düşünceler”de de tetikleyici bir ögenin etkisiyle temaşa sürecine dalar. Bu tetikleyici öge, şiir kişinin Hz. İsa’nın doğuşu üzerine hatırladıklarıdır. Kafasında beliren imgeler onu Noel akşamı üzerine düşünmeye iter:

Hz. İsa insanlık için acı çeken bir kahraman olarak betimlenir. Onun yüzünde Tanrı’nın ışığı yansır ve dış dünyada görülen her şey Tanrı’nın büyüklüğüne işaret eder. Bu durum “Muhteşem Görünmeyen” (Great Invisible) gibi Platonik ifadelerle verilir. “Muhteşem Görünmeyen” ancak insanoğlu görünen dünyada saklı sembolleri, Hz. İsa’nın sevgisi yardımıyla doğru olarak okumayı öğrenince görünür hale gelecektir. Hz. İsa görüngüler dünyasındaki gölgeleri, inancının ve sevgisinin ışığıyla aydınlatıp insanın benliğini eritecektir. (Birlik, 2011, s.125)

Tanrı’nın bütün evreni kapsayan gücü neredeyse bütün mısralarda vurgulanmıştır:

UMUTTAN ve kuvvetli bir İNANÇTAN mükemmel AŞKA doğru
 Cezbedilmiş ve kendine katmış: ve konumlandı oraya
 Sadece TANRIYI gözlemek, ve bilmek ve hissetmek üzere
 Ta ki TANRI’nın seçkin bilinci,
 Tanrı onları kendine katabilsin diye,
 Her şey kendini tahrip edene dek: Tanrı her şeyde!
 Biz ve Babamız BİRİZ! (45-51)¹¹

10 ...From her childish days,
 With Wisdom, mother of retired thoughts,
 Her soul had dwelt; and she was quick to mark
 The good and evil thing, in human lore
 Undisciplined: for lowly was her birth. (13-17)

11 From HOPE and stronger FAITH to perfect LOVE

Şiir kişisi “Sadece bir tane Zihin vardır, sonsuz bir Zihin” der (114)¹² ve ardından ekler “Onun en kutsal adı Sevgi'dir” (115).¹³ Sonsuz Zihin, Tanrı'dır, Yüksek Gerçeklik'tir. Şiirde Hz. İsa'nın temsil ettiği olumlu özellikler aynı zamanda Tevhitçi ideolojinin oluşturmaya çalıştığı dünya düzenine hizmet eden bir devrim savaşçısının özellikleridir. Bu şiir Coleridge'in dinsel ideallerini politize ettiği ya da politik ideallerini dinsel bir çerçevede içinde sunduğu eserlerine güzel bir örnek oluşturur çünkü ona göre bu politik ideallere ihanet etmek Tanrı'ya ihanet etmek anlamını taşır. Şiirin sonunda Fransız Devrimi sonrası insanlığın içine düşeceğini öngördüğü tazeleyici kıyamet tablosunun şiirsel bir yorumunu verir:

Geleceği görme yeteneği olan bir ermiş-şair (“poet-seer”) olarak, Fransız Devrimi'nin, dinsel kurumların çöküşünden ve bin yılın sonunda cennetin kapılarının açılmasından sonraki başarısını önceden görür. Şiirin sonunda bir güç hayal eder. Öngörüsünde bin yılın sonuna dair bir şeye ulaşmıştır ve Tanrı'nın tahtını görür. Ona cennetin ihtişamı öngörüsünde sunulmuştur, bu yüzden de kendini esrik bir şair olarak hayal eder. (Birlik, 2011, s.128)

Coleridge bu şiiri yazdığında Locke geleneğinden olan Hartley'nin çağrışımçı felsefesinin etkisi altındadır. Aslında Hartley'den onun adını oğluna verecek kadar etkilenmiştir. Coleridge, şiirde Hartley'yi Bacon ve Newton ile aynı gruba koyar:

... ve o ölümlülerin,
En bilgesi, o ki ideal soylarda ilk kez fark etti,
Akıllı beynin içindeki mükemmel sınırların içinde gizli,
İnce- titreşimlerin dalgalandığını...(383-386)¹⁴

Aralık 1794'te yazdığı bir mektupta, “tam bir Gerekirciyim” (*Necessitarian*) der, gerçekliği Hartley'nin anladığı gibi anladığını söyler, “düşüncenin devinim olduğuna” inandığını belirtir.¹⁵

Attracted and absorb'd: and center'd there
GOD only to behold, and know, and feel,
Till by exclusive consciousness of GOD
All self-annihilated it shall make
God its Identity: God all in all!
We and our Father ONE! (45-51)

12 There is one Mind, one omnipresent Mind (114)

13 His most holy name is Love (115)

14 ...and he of mortal kind
Wise, he first who mark'd the ideal tribes
Down the fine fibres through the sentient brain
Roll subtly-surgin... (383-386)

15 Hartley ve Priestley'nin geliştirdiği ve yaydığı, bütün eylemlerin içinde yaşadığımız çevreler tarafından şekillendirildiğine dayanan öğretidir: “Bütün bu çevreler Tanrı tarafından oluşturulduğuna göre, bütün eylemler ve olaylar daha önce kararlaştırılmış ve yüce bir amacın parçasıdır” (Kitson, 2012, s.135).

Hartley ile hemfikir olduğunu hatta ondan da öte gidip “düşüncenin bedenselliğine” inandığını söyler (CL I, 1956-1971, s.137). Hartley'nin *Observations on Man, His Frame, His Duty and His Expectations* (İnsan, Sınırları, Görevi ve Beklentileri Üzerine İzlenimler,1749) başlıklı eserinden “ahlaki duygunun insanın kafasında çakan bir kıvılcım değil ancak tamamiyle fiziksel kurallara göre işleyen psikolojik ‘düşüncelerin çağrışımının’ ürünü olduğunu” öğrendi (Holmes, 1982, s.3). Appleyard, “Hartley'nin düşüncelerindeki ampirizm, rasyonalizm ve insanlığın durumunu iyileştirme üzerine yapılan çıkarımlar onun felsefesini Coleridge için cazip hale getirmiştir,” der (1972, ss.127-128). Ancak bu etki fazla sürmez ve Hartley'nin yerini Priestley alır. Birlik onun çağrışımçı ve mekanik felsefeci Hartley çizgisinden Priestley çizgisine geçişini şöyle değerlendirir: “Coleridge dış dünyanın ve ona dair izlenimlerin belirleyici ve yapılandırıcı özelliklerine karşı iç dünyanın ve ruhun yapılandırıcı özelliklerini koyar ve Newtoncu maddeci varsayımlara karşı dirimsel varlık kuramını desteklemeyi tercih eder.” Bu kuram daha çok Priestley'nin *Disquisitions Concerning Matter and Spirit* (Madde ve Ruh Üzerine İrdelemeler, 1777) başlıklı kitabında verilir. Priestley atomdaki enerjinin “Tanrı'nın enerjisinin fiziksel dünyada yansması” olduğu savunur. “Bu düşünce tarzı onu panteist bir doğa algısına da götürülebilirdi. Ama panteizmdeki ana varsayım özünde çok dindar olan Coleridge için kabul edilemeyecek başka bir düşünce şekliydi” (Birlik, 2011, s.91)

Coleridge ekonomik sorunlarını tamamiyle gidermek için bir ara Tevhitçi Kilisesi'nde rahip olmayı düşünür (Vickers, 2012, s.74-75). Shrewsbury'de boş olan bir görev için başvuru yapmaya karar verir. Tam başvurusunu yapacağı sırada yine bu mezhepten olan işadama Tom Wedgewood tarafından 150 İngiliz lirası maaş bağlanınca bu karardan vazgeçer ve kendini tamamen felsefi çalışmalarına vermeye karar verir. Yine aynı çevreden olan Daniel Stuart'ın *Morning Post* başlıklı gazetesinde yazmaya başlar. İlk gençlik yıllarındaki rasyonel materyalizmi, onu dini inançlarında Hristiyanlığın sol görüşe sahip felsefecilerce yeniden yorumlandığı Tevhitçiliğe, bu mezhebe ait bir rahip olmayı düşünecek kadar, itmiştir ancak geç döneminde Coleridge, Tevhitçilikten fazlasıyla uzaklaşmıştır. Dolayısıyla Wedgewood ailesinden gelen yardımı kabul ederek Coleridge bir anlamda geleceğini kurtarmış oldu. Basil Willey, onun Tevhitçi olarak en radikal olduğu dönemde bile Kurumsal Hristiyanlıktan ve Platonizm'den temelde ayrılmadığını belirtir (1972, s.229). Olgunluk yıllarında Tevhitçiliği ne kadar sert bir dille eleştirdiğini düşünürsek aslında bu kararı vererek ne kadar doğru bir şey yaptığı daha iyi anlaşılır:

O zaman ve çok sonraları felsefede Trinitarian, dinde ise acar bir Unitarian, daha doğrusu bir philanthropist, başka deyişle İsa'nın Hazreti Yusuf'un gerçek oğlu olduğuna, çarımha gerilme ve orada acı çekmeye değil, yeniden dirilmeye inanan biriydim. O günleri utanç ve pişmanlık duymadan hiç anımsayamam. Çünkü hem çok içlendim (*sic*), hem hiç bencil değildim. Düşüncelerim birçok ve en önemli noktalarda yanlıştı, ama içim temizdi. İnanığım gerçek ilgisi ve yaratıcının istenci ile karşılaştırıldığında varlıklı olmak, rütbe, yaşamın kendisi o zaman bana ucuz şeyler gibi görünüyordu. Boş şeylerle oyalandığım da söylenemez, çünkü coşkuularımın genişleyişinde kendimi hiç düşünmüyordum.

(*Denemeler*, 1993, s.72)

1797 sonrası yıllar aynı zamanda onun politik görüşlerinde radikal bir değişim yaşadığı yıllardır. Bu yıllarını ve düşüncelerindeki değişim sürecini yıllar sonra Coleridge, *Yazımsal Yaşamöyküsü*'nde muhafazakâr bir bakış açısıyla şöyle anlatır:

İlk devrimci savaşın bilinçli karşıtı, ama İngiltere'de devrimci ilkelerden yana olanların gerçek karakterleri ile güçsüzlükleri karşısında gözlerim iyice açık, ateşli bir kurulu düzen karşıtı, ama İsviçre'nin işgalinden sonra daha da ateşli bir anti-Gallican (Fransa'da bir dini hareket, her ülkede yönetimin Roma Katolik Kilisesinin denetiminden bağımsız olmasını savunan düşünceler), yine daha koyu bir anti-Jacobin olarak Stowey'deki küçük kır evime çekildim. Birinin birey gibi davranmayı bırakıp, hükümetçe uygun görülmemen bir derneğin ya da topluluğun üyesi olmaya kalkmakla, benim siyasal inancımın bir parçası olarak, yurttaşlık haklarını yitirmiş sayılacağından bu devrimci ilkeleri tiksinti ile karşılıyorum. (*Denemeler*, 1993, ss.76-77)

Yaşamının bu döneminde çocukluğundan beri zaten bir türlü peşini bırakmayan sağlık sorunları ve akut romatizması iyice artar ve ağrılarını azaltmak için günde yetmiş-seksen damla civarında afyonruhu almaya başlar. Ancak bu durum bir süre sonra alışkanlık halini alır çünkü daha sonraları sadece ağrıları için değil sorunlarıyla baş edebilmek için bir kaçış olarak da afyonruhu alır. İlginç bir şekilde, bu yıllarda bütün bu sorunlara rağmen Coleridge'in edebiyat alanında üretken olduğunu görürüz. Nether-Stowey'de Coleridge pek çok şeyle uğraşır, yazar, vaazlar ve özel dersler verir ancak onun buradaki yaşamını bizim için önemli kılan şey 1797'de, kendisi gibi Cambridge'de eğitim görmüş William Wordsworth ve kız kardeşi Dorothy ile tanışmasıdır. Bu iki şair arasındaki en önemli ortak nokta, her ikisinin de Fransız Devrimi hakkındaki düşüncelerinde benzer bir değişim yaşamalarıydı. Coleridge ve Wordsworth'ü bir araya getiren şeylerden biri de doğada gördükleri yüce öğelerdi. Ashton, iki şair arasındaki arkadaşlığın çok kısa sürede derinleşmesinde Coleridge'in Nether-Stowey'de eski arkadaşlarından (özellikle Southey ve Lamb'den) uzak olmasının önemli bir etken olduğunu belirtir (1996, s.100). Coleridge'in Wordsworth ile yakınlaştığı bu dönem aynı zamanda onun yaşamında erken dönem olarak adlandırdığımız dönemin de sona ermesi anlamına geliyordu çünkü bu yakınlaşmadan sonra Coleridge'in hem şiir hem politika hem de dinsel konulardaki görüşlerinde önemli değişimler olduğunu görürüz.¹⁶1796 sonbaharından itibaren aktif devrimci politikarlardan uzaklaştığını görürüz (Willey, 1972, s.231).

Fransız Devrimi'ni takiben dökülen kan ve kendi Pantisokrazi projesinin başarısızlığa uğraması Coleridge'i derinden etkiler ve insanlığın genel iyiliğinin gerçekleştirilmesi için, öncelikle insan doğasının bireysel boyutta anlaşılabilmesinin, içe dönüşün ve temaşanın şart olduğunu düşünür. Bu sürecin gerçekleştirilmesi içinse bireylerin yaratıcı imgelemlerini (*creative imagination*) aktif olarak

16 Nether-Stowey'de yaşadığı dönemde şiir konusundaki fikirleri de değişime uğramaya başlar, "modern epik konusunun 'seyahatler, geziler ve tarihçelerin' irdelenmesiyle 'insan zihnine' dayanması gerektiğini belirterek romantik çağın şiirsel özelliklerinden birini gösterir. Epik eserler eylemsel çerçeveleri için artık klasik ya da dini mitolojiye dayanmamalıdır. Bilimsel, antropolojik ve psikolojik dünyadaki gelişmelerle uyumlu olmalıdır: öz-bilgi, bilincin ve uyarılığın gelişimi üzerine odaklanmalıdır." (Holmes, 1989, s.145).

kullanabilmeleri gerekir. Bu değişimi temaşa ya da içe dönüş kültürünün başlangıcı olarak alabiliriz. Çağdaşı ünlü eleştirmen Hazlitt'e göre bu değişim, Fransız Devrimi'nin kahramanca ideallerinden yüksek Toriciliğin "çirkin tarafına" bir yöneliştir (akt. Colmer, 1972, s.244). Çağdaşları tarafından Coleridge daha önce inandığı özgürlük davalarına ihanet etmekle suçlanmıştır. Bu değişim aynı zamanda Coleridge'in olgunluk dönemindeki eserlerine ve şiir estetiği ile ilgili görüşlerine zemin hazırlamıştır.

Kaynakça

Birincil Kaynaklar

- Coleridge, S.T. (1957). *Collected notebooks*. Kathleen Coburn (Ed.). 2 cilt. New York: Pantheon.
- . (1956-1971). *The Collected letters of Samuel Taylor Coleridge*. E.L. Griggs (Ed.). 6 cilt. Oxford: Clarendon P.
- . (1970). *The Watchman*. Louis Patton (Ed.). No 2 of *The Collected works of Samuel Taylor Coleridge*. Kathleen Coburn, Bart Winer (Gen. Ed.) (Bollingen Series 75). London: Routledge and Kegan Paul.
- . (1971). *Lectures 1795: on politics and religion*. Ed. L. Patton&P.Mann. London: Routledge.
- . (1980). *Coleridge poetical works*. E.H.Coleridge (Ed.). Oxford: Clarendon.
- .(1993). *Denemeler*: Halit Çakır (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi.
- .(2004). *Coleridge's Poetry and prose a Norton critical edition*. N. Halmi, P. Magnuson and R. Modiano (Ed.). New York: Norton.

İkincil Kaynaklar

- Appleyard, J.A. (1972). "Coleridge and criticism: critical theory." R.L. Brett (Ed.), *S.T. Coleridge* içinde (ss 123-146). Athens, Ohio: Ohio UP.

Armstrong, Charles I. (2003). *Romantic organicism*. Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.

Ashton, Rosemary. (1996). *The life of Samuel Taylor Coleridge, a critical biography*. Oxford: Blackwell.

Birlik, Nurten. (2011). *Samuel Taylor Coleridge'in söyleşi ve yüksek imgelem şiirleri*. Ankara: Ürün.

Birlik, N& Yakut,O. (2012). "Coleridge's utopian Pantisocracy: An Experiment in Human Perfectability." Ertuğrul İşler, et al (Ed.), *Ideology in Western literature* içinde (ss. 279-292). Pamukkale Üniversitesi: Ankara.

Bostetter, Edward E. (1974). *The Romantic ventriloquists*. Seattle: U of Washington P.

Colmer, John. (1972). "Coleridge and politics." R.L. Brett (Ed.), *S.T. Coleridge* içinde (ss. 244-282). Athens, Ohio: Ohio UP.

Cooke, Katherine. (1979). *Coleridge*. London: Routledge & Kegan Paul.

Corrigan, Timothy. (1982). *Coleridge, language, and criticism*. Athens, Georgia: U of Georgia P.

Çakır, Halit. (1993). "Coleridge üzerine." *Denemeler* içinde (ss. 7-14). Halit Çakır (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi.

Doughty, Oswald. (1981). *The Perturbed spirit*. California: Fairleigh Dickinson UP.

Fruman, Norman. (1971). *Coleridge the damaged archangel*. New York: George Braziller.

Gregory, Alan. (2002). *Coleridge and the conservative imagination*. Macon Georgia: Mercer UP.

Hedley, Douglas. (2004). *Coleridge, philosophy and religion*. Cambridge: Cambridge UP.

Holmes, Richard. (1982). *Coleridge*. Oxford: Oxford UP.

---.(1989). *Coleridge early visions*. Harmondsworth, Middlesex: Penguin.

- Kitson, Peter J. (2012). "Coleridge's *Lectures 1795: on politics and religion*." Frederic Burwick (Ed.), *The Oxford handbook of Samuel Taylor Coleridge* içinde (ss.7-23). Oxford: Oxford UP.
- Kooy, Michael John. (2012). "Coleridge as editor: *The Watchman* and *The Friend*." Frederic Burwick (Ed.), *The Oxford handbook of Samuel Taylor Coleridge* içinde (ss 144-164).Oxford: Oxford UP.
- Muirhead, John H. (1992). *Coleridge as philosopher*. Bristol: Thoemmes P.
- Newlyn, Lucy. (2002). Introduction. Lucy Newlyn (Ed.), *The Cambridge companion to Coleridge* içinde (ss. 1-16). Cambridge: Cambridge UP.
- Mazzeo, Titar. J. (2012). "Coleridge's travels." Frederic Burwick (Ed.), *The Oxford handbook of Samuel Taylor Coleridge* içinde (ss. 89-106). Oxford: Oxford UP.
- Purton, Valerie.(1993). *A Coleridge chronology*. Houndsmills, Hampshire: Macmillan.
- Roe, Nicholas. (2012). "Coleridge's early years." Frederic Burwick (Ed.), *The Oxford handbook of Samuel Taylor Coleridge* içinde (ss 17-23). Oxford: Oxford UP.
- Urgan, Mina. (1989). *İngiliz edebiyatı tarihi*. 2 cilt. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Willey, Basil. (1972). "Coleridge and religion." R.L. Brett (Ed.), *S.T. Coleridge* içinde (ss 221-243). Athens, Ohio: Ohio UP.
- Wordsworth, Jonathan. (1991). Introduction. *The fall of Robespierre 1794*. Oxford and New York: Woodstock.
- Vickers, Neil. (2012). "Coleridge's marriage and family." Frederic Burwick (Ed.), *The Oxford handbook of Samuel Taylor Coleridge* içinde (ss. 68-88). Oxford: Oxford UP.